בשעת עשיית העומרים אלא בשעת השכחה כשמוליכן לבית ושכחם וכדתנן לקמן פ"ה מ"ח וכיון דפדה את העומרים קודם שהוליכן לבית הרי בשעת החיוב כבר היו ברשות הדיוט וא"כ לר"י חייב בשכחה ודוקא לרבנן פטור כיון דמקיש לשכחת קמה. **ובתפארת יעקב ואור גדול** כתבו דכן מוכח ממשנתינו דקתני הקדיש קמה ופדה עומרים חייב וע"כ היינו חייב בשכחה וכ"כ בפיה"מ דהרי בפאה ולקט כבר נתחייב מקודם בשעת קצירה וא"כ מוכח דחיוב שכחה חל לאחר העימור.

ובתוס' אנשי שם ביאר שדעת רעק"א שאמנם חיוב השכחה הוא בשעת אסיפתם, אך מ"מ חלות החיוב של שכחה חל בהתבואה בשעת עשיית העומרים, שאז מתחייבת התבואה שבאם ישכח בשעת האסיפה יהיה 'שכחה' כעין מירוח בתבואה. והביא שכ"כ **המלאכת שלמה בשם הרש"ס. ועי' ברש"ס** ביתר ביאור את יסודו של רעק"א.

פרק ד משנה ח

א. כיוצא בו המקדיש פירותיו עד שלא באו לעונת המעשרות ופדאן חייבין, משבאו לעונת המעשרות ופדאן חייבין הקדישן עד שלא נגמרו וגמרן הגזבר ואחר כך פדאן פטורים שבשעת חובתן היו פטורים

עונת המעשרות של הבאת שליש ומירוח

א] וכתב **הר"ש** שהכוונה של עונת מעשרות הוא מירוח, אולם **ברמב"ם** כתב שהכוונה להבאת שליש. ועי' **שנות אליהו פ' הארוך** שהך מתניתין איתא במסכת חלה פ"ג מ"ד. כיוצא בו המקדיש פירותיו עד שלא בא לעונת המעשרות ופדאן חייבין. משבאו לעונת המעשרות ופדאן חייבין. והקשה בירושלמי למה תנינן תרי זימנין ר"י וריב"ל בשם בר פדא אחת למירוח. ואחת לשליש. פי' ששני זמנים לתבואה. בעונת המעשרות. דאיתא במסכת מעשרות פ"א משנה ג' התבואה משהביאה שליש. ובמשנה ה' איזהו גרנן התבואה משימרח דמשהביאו שליש הוי עונת המעשרות לענין אכילת קבע. אבל אכילת עראי שפיר דמי. ומשימרח אסור אפילו אכילת עראי. ומפורש שם דלחלה למירוח ולפאה לשליש. והטעם נראה לי דכאן איירי בפאה ובפאה תיכף כשהתחיל לקצור אינו אסור רק אכילת קבע אבל אכילת עראי שפיר דמי. ושונה כאן המקדיש פירותיו וכו' איירי ג"כ בשליש שאינו אסור רק קבע אבל עראי שפיר דמי. והתניא במסכת חלה דתיכף משנתגלגלה אסור אפילו אכילת עראי ושונה מתחלה המשנה שקודם לה הקדישה עיסתה וכו' דאיירי איסורא אף באכילת עראי ושונה ג"כ עונת המעשרות ג"כ לענין איסור אכילת עראי והיינו מירוח.

ובחי' **הגר"ח הל' תרומות פ"א הכ"ב** כ', דחלוק תרומות ומעשרות מחלה, דבתרומות ומעשרות בעינן שני דברים לחייבן בתרומות ומעשרות, חדא הבאת שליש, והב' מירוח, וכדתנן בפ"ד דפאה הקדישן עד שלא נגמרו וגמרן הגזבר ואח"כ פדאן פטורין שבשעת חובתן היו פטורין, וכן הוא בפ"ג דחלה, ובירושלמי שם ולמה תניתה תרין זימנין וכו' אחת למירוח ואחת לשליש, והיינו משום דלחייב בתרומות ומעשרות תרווייהו בעינן הבאת שליש ומירוח, וע"כ בהיו פטורין בשעת חדא מינייהו מיפטרי לעולם מטעמא דבשעת חובתן היו פטורין.

פרק ד משנה ט

א. מי שלקט את הפאה ואמר הרי זו לאיש פלוני עני ר' אליעזר אומר זכה לו וחכמים אומרים יתננה לעני שנמצא ראשון

שיטות אמוראים

א] משנה זו מוזכרת **בגמ' ב"מ ובגמ' גיטין**. והעולה ד' שיטות (לרש"י ב"מ. ואינה דומה ראיה..): **א. שי' עולא בשם ריב"ל** (ב"מ) שנחלקו ר"א וחכמים מעשיר לעני אי אמרינן תרי מיגו. אך מיגו אחד אמרינן דלכו"ע המגביה מציאה לחבירו קנה חבירו. **ב. שי' רב נחמן** (שם) שנחלקו מעני לעני. והמח' היא אם המגביה מציאה לחבירו קנה חבירו. לר"א קונה, כיון דאי בעי זכי וכו'. ולחכמים אינו קונה דל"א מיגו דאי בעי זכי וכו'. **ג. שיטת רב חסדא** (גיטין) שלר"א התופס לבע"ח במקום שחב לאחרים קנה, וא"צ כלל מיגו. **ולחכמים לא קנה** (עי' תוס' שלמדו זה מקרא דלא תלקט לו לעני). **ד. שי' אמימר ואיתימא ר"פ** (שם) שהמח' היא מה דורשים מ'לא תלקט לעני'. לחכמים, דאסור לאדם לזכות לעני (ואפי' שתופס לבע"ח קנה) ולר"א לומדים להזהיר עני על שלו, אך לזכות לעני שרי מחמת תרי מיגו (אפי' אי תופס לבע"ח לא קנה).

שיטות ראשונים

ב] **רש"י בב"מ** כתב דנחלקו ר"א וחכמים באדם שאינו בעה"ב. אך בבעה"ב לא יהני מיגו דאי בעי מפקיר דמוזהר על שלו (ומה שכ' רש"י בגיטין 'בעה"ב' כבר תי' במפרשי הירושלמי הכא דכוונתו לעשיר בעלמא). והק' **ראשונים** (ריטב"א ב"מ ועוד) **הא גם בבעל השדה שייך מיגו, דאי בעי מפקר נכסיה ושדה זו בכלל ההפקר ושוב אינו מוזהר עליה. ותי' הריטב"א** דכבר חל עליו איסור להזהיר עני וכו' ולא יהני ההפקר. ועוד הביא ראיה לרש"י עיי"ש. וכן **ברעק"א** הכא כתב דחל האיסור בשעת קצירה ותו לא פקע. ועי' **קה"י זרעים סי' ג** בביאור מחלוקתם.

שיטת הרא"ש במשנתינו, שמדובר גם בבעה"ב ומועיל מדין 'תרי מיגו', וגם אם בעה"ב עני צריך תרי מיגו.

שיטת הריטב"א שם ע"פ הירושלמי שאם בעל השדה עני מועיל אפילו בלא תרי מיגו (וחכמים מודים), כיון שראוי לזכות בפאה דעלמא, ורק איסור ד'לא תלקט' רמיא עליה שלא לזכות בפאה זו. ועוד דברים הובאו בשיעור בענין 'להזהיר עני על שלו'.

דברי האחרונים

ג] **הר"ש והרא"ש** הק' על רש"י ממשנה לקמן שיבולת של לקט וירושלמי שם וכו'. דחזינן דבעה"ב יכול לזכות לעני. **הבית הלוי ח"ג סי' מד** תי' וז"ל ולא הבנתי הקושי' דרש"י לא כתב כן רק לפי הסוגיא דב"מ דמפרשינן דר"א ורבנן פליגי בסברא אי אמרינן מיגו דזכי לנפשי' אבל לרב חסדא דאמר בגיטין התופס לבע"ח באנו למחלוקת ר"א ורבנן ולא תלוי כלל במיגו הא פשיטא דגם בעל השדה יכול לזכות עבור עני לר"א ונימא דהירושלמי מפרש לה כרב חסדא'. ולדבריו יתכן דדוקא כתב רש"י בגיטין 'בעה"ב' דהתם איירי לרב חסדא ודו"ק. וכבר תי' כן **בתוי"ט לקמן פ"ה מ"ה.**

חי' הגר"ח ב"מ שם תי' דבעה"ב דליקט, מלבד דאיכא דין גזל עניים, איכא עוד דין איסור דעובר על העשה דלעני ולגר תעזוב אותם ולאו דלא תלקט, ומיגו שייך בממון, אך באיסור לא שייך מיגו. ולגבי שבולת לקט שנתערבה, האיסור שבה בטל ברוב, כדין כל תערובת איסור בהיתר ופקע מיניה האיסור דלא תלקט, אלא דהדין ממון של עניים לא בטל מיניה, ובעה"ב כאן הוא כאדם בעלמא כיון דאיסור לא תלקט

בטל, ונשאר רק הדין ממון, וע"ז מהני המיגו כמו באדם בעלמא. ובזה מתורץ גם קושיית הראשונים לעיל על רש"י מסברא, הא גם בבעה"ב יש מיגו דאי בעי מפקיה. והתי' כיון דמיגו לא מהני על איסורים, וכהיום הרי הוא בעל השדה.

אמאי יתננה לעני הנמצא ראשון ולא לעצמו

ד] **הקצוה"ח סי' ריב סק"ד** הקשה למ"ד דמיירי מעני לעני אמאי יתננה לעני אחר ולא יטלנה לעצמו והנה לשיטת הרא"ש דמתני' מיירי אף בבעה"ב י"ל דמש"ה קתני שיתנה לעני אחר דבעה"ב מוזהר על הפאה שלו אבל לרש"י דמיירי דוקא באחר שאינו בעה"ב אכתי קשה. ותי' הקצוה"ח ע"פ שיטת הרמב"ם מכירה פכ"ב הט"ו דהמקדיש דשלבל"ע להקדש או לעניים חייב לקיים את דבריו מדין נדר ולכן כיון שאמר הרי זו לפלוני עני הוי נדר לעניים ומחוייב לקיים את נדרו ומשום נדרו יכול לשנותו אף לעני אחר ומש"ה יתננה לעני הראשון.

ובדברי יחזקאל סי' נ"ה ובשעורי ר' שמואל ב"מ דף ט. הקשו על הקצוה"ח דכל זה שייך בממון שלו דהתם מהני הנדר לחייבו משום צדקה משא"כ בפאה דהוי ממון עניים מאי מהני מה שכונתו ליתן לעני אחר דכיון דלא נתכוין לזכות בה אי"ז שלו ואין כאן צדקה וא"כ לא שייך ע"ז נדרי צדקה, עוד הקשה בשעורי ר' שמואל דהנה בתוי"ט כתב דיתננה לעני הראשון ואינו יכול לעכבה בידו עד שיבא פלוני העני שרצה לזכות עבורו וקשה אמאי הוא מחוייב ליתן דוקא לעני הראשון. וכתב לישב דלדברי הקצוה"ח י"ל דכיון שמחויב ליתן לעניים משום נדרי צדקה א"כ כשבא העני הראשון הרי מחויב ליתן לו משום בל תאחר כמבואר בר"ה ו. דאי קיימי עניים עובר לאלתר בל תאחר. עוד תי' הגר"ש דבאמת יכול לזכות לעצמו אלא דהכא מיירי שאין רצונו לזכות לעצמו אלא לעכבה עבור העני שרוצה לזכות לו וקמ"ל דכיון דלא זכה בה העני הראשון שבא יכול ליטול מידו בע"כ ואינו יכול לעכבו מלזכות, וכן מבואר ברמב"ן ב"מ י שהביא ראיה ממשנתינו דהמגביה מציאה לחבירו למ"ד דלא קנה חבירו אינו קונה אף לעצמו מדאמרו חכמים יתננה לני הנמצא ראשון ואין זוכה לעצמו. ועוד כתב הגר"ש דמדברי התוי"ט משמע דזהו משום קנס וכמו לעיל מ"ז דזורק מקצת פאה קנסוהו שלא יטול לעצמו כיון שהפסיד לעניים. וכ"כ בחלקת יואב (יו"ד סי' כ"א) כתב דזה מטעם קנס.

א. הלקט והשכחה והפאה של עובד כוכבים חייב במעשרות אלא אם כן הפקיר

בענין קנין לעכו"ם להפקיע מיד תרו"מ

ה] בגמ' גיטין דף מז. הו' בר"ש נחלקו רבה ור' אלעזר האם יש קנין לגוי בא"י להפקיע מתרו"מ. ורבה סבר דאין קנין ומביא ראיה ממשנתינו דלקט שכחה ופאה של גוי חייבים במעשרות הרי דפירות גוי חייבים במעשרות ואין קנין לגוי להפקיע. וכתב **רש"י** דהא דאין בשל גוי דין לשו"פ מכיון שאינו מוזהר עליהם והיינו דלשו"פ הוי חיוב על הגברא ולכן גוי שאינו מצווה אין חל על תבואתו דין לשו"פ משא"כ תרו"מ שהם חיוב על הפירות אף תבואה של גוי חייבת. ודוחה הגמ' דמ"ד יש קנין לגוי להפקיע מוקי מתני' בלשו"פ של ישראל ולקטינהו גוי וטעמא דאינם פטורים ממעשרות מדין לשו"פ דפטורים מתרו"מ כשאר הפקר כיון דאדעתא דישראל אפקרינהו ולא אדעתא דגוי.

ובגליון רעק"א הביא דברי הגמ' והקשה מה בכך שזכה בהן גוי הרי מיד שנעשו לשו"פ הוי הפקר ופקע מהן חיוב מעשר ומה שזכה בהן הגוי הרי הוא גוזל את העניים אבל אינם חוזרים ומתחייבים במעשרות, והביא שכן הקשה **הריטב"א שם**. ותי' הריטב"א דמיירי במקום שאין עניים דבכה"ג פטור מליתן לעניים כדילפינן בחולין קלז לעני ולגר תעזוב אותם ולא לעורבים ולעטלפים ומש"ה אם לא זכה בהן ישראל אלא גוי הרי הם פטורים מתרו"מ.

ובברכ"י או"ח סי' תל"ד כתב דמדברי תוס' שם והר"ש פ"ו מ"א מבואר דטעמא משום דכיון דאדעתא דגוי לא הפקיר הוי כהפקר בטעות ולא חלה הפאה כלל, אמנם **בקה"י זרעים סי' א** כתב דזה ניחא רק לגבי פאה דחלה בהפרשתו ולכן כיון שאדעתא דגוי לא אפקרינהו הוי כהפרשה בטעות ואינה חלה כלל, משא"כ לגבי לקט ושכחה דחלים מאליהם מה בכך דאדעתא דנכרי לא אפקרינהו הרי ממילא כבר הוי לקט ונפטר ממעשרות, ועי"ש מה שפי' דברי תוס' והר"ש.

אם פאה פטור מתרומות ומעשרות מיד או רק כשזכה בו העני

ו] עוד הביא רעק"א **דברי המל"מ תרומות פ"ב ה"ט** שדן בגדר הדין דפאה פטורה מתרו"מ האם מיד שנעשית פאה נפטרת כשאר הפקר או רק משתבוא ליד העני. ופשט מדברי הגמ' בגיטין דכיון דאדעתא דגוי לא אפקרינהו חייבת בתרו"מ. וביאר המל"מ דדוקא כשזכה בה העני הוא דנפטרה מתרו"מ ולכן כשזכה בהן גוי חייבת.

ורעק"א והרש"ש תמהו על דברי המל"מ דהרי במתני' מבואר דאף לקט של גוי חייב במעשרות, ולדברי המל"מ שהוכיח מהגמ' בגיטין דאוקמה למתני' בתבואה של ישראל וזכה בה גוי הרי מוכח דגם בלקט אינו נפטר מתרו"מ עד שיבא ליד העני. עוד הקשה **רעק"א** דעיקר סברת המל"מ צ"ע דהרי פטור לשו"פ מתרו"מ ילפינן מובא הלוי וגו' כי אין לו חלק ונחלה עמך יצא זה שידך וידו שוין בו, וא"כ מיד כשנעשה לשו"פ חל פטור מתרו"מ ומאי נ"מ מי זכה בהן לבסוף.

פרק ד משנה י

א. איזהו לקט הנושר בשעת הקצירה היה קוצר קצר מלא ידו

איזה מינים חייב בלקט

א] כ' **המנ"ח מצוה רי"ח** לענין התנאים הנצרכים לענין פאה היינו אוכל ונשמר כו' נראה דג"כ גבי לקט הדין כן כיון דנפק"ל מקציר וגם לקיטתו כא' וא"צ למעט תאנים דבלא"ה אילנות פטורין מן הלקט עי' ש"ס ור"מ רק אם יהי' במין א' דבר שאין לקטתו כא' ג"כ פטור, והנה נ' דעת הר"מ ג"כ כאן דאף קטניות חייבין מה"ת בלקט ודעת התוס' לא ברירא לי שכתבו בפאה דאין חייב אלא דגן תירוש ויצהר ובלקט ל"ש תירוש ויצהר דאין חייב בלקט רק תירוש חייב בפרט, ואני מסופק בדעת התוס' אם דעתם גבי לקט דאין חייב רק דגן מה"ת ולא קטניות או אפשר דלקט חייב מה"ת אף קטניות וה"ה ירקות שמכניסין לקיום כגון שומים ובצלים אם חייבים מה"ת או דדומה לתרו"מ לענין זה לדעת התוס' דרק דגן חייב מה"ת ומצד הסברא נראה דאינו חייב ועי' תוס' שבת דף ס"ח ובנדה וצע"ק

וכתב **בדרך אמונה הל' מתנות עניים פ"ב ה"א בביאור ההלכה ד"ה חייב בפאה** די"ל דאין דקטניות וירקות חייבין בלקט אלא תבואה שהוא סתם קציר, אמנם באמת כדבריו מבואר בחולין קל"ז א' דאמרי' מודה ר' יוסי דאמר קיטוף פטור מלקט במידי דאורחי' פירש"י כגון בצלים ושומין דקיטוף שלהן זהו קצירן וכ"ה בהדיא במאירי שם אם הי' תולש או עוקר דברים שדרכן ליקצר בתלישה או בעקירה ולא במגל כגון קטניות ומיני ירקות ה"ז לקט, וכן מוכח בירו' פ"ק ה"ד קצירך אפי' קציר אורז ודוחן וקרא דקצירך גבי לקט כתיב וכן משמע פשטות ל' רבנו לקמן